

RESPUBLIKA HUDUDLARIDA BARQAROR IQTISODIY O'SISH SURATLARINI TA'MINLASHDA DAVLAT BYUDJETI DAROMADLARINI OSHIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Abduraxmanov Karomat Erkinovich

YSTI bo'lim boshlig'i o'rinosbosari

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7115868>

Soliq tizimi iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, mamlakatni ijtimoiy va iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlariga erishishda muhim mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. O'zbekiston Respublikasida soliq ma'murchiligi mexanizmlari samaradorligini oshirish, soliq majburiyatini mustaqil ravishda bajarish uchun qulay sharoit yaratish, soliq sohasini islohotlar bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda.

Qayd etish lozimki, soliq to'lovchilarning soliqlarni o'z vaqtida to'lash majburiyatiga to'la amal qilishi bu soliq madaniyatiga bog'liqdir. O'z navbatida soliq madaniyatini oshirishning ma'muriy va iqtisodiy mexanizmlari sifatida jismoniy shaxs sifatida soliq to'lovchilarning soliq to'lashdan va unga oid axborotlarni taqdim etish jarayonlarini rag'batlantirish mexanizmlari ham o'z mohiyatiga ega. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 4-oktyabrdagi "Chakana savdo va xizmat ko'rsatish sohasida nazorat-kassa texnikasidan foydalanishni takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5252-son qarori qabul qilinishi muhim qadamlardan biri deb baholash mumkin.

Mazkur qarordan ko'zda tutilgan maqsad avvalo, chakana savdo va xizmat ko'rsatish sohasida hisob-kitoblarni amalga oshirish tartibini takomillashtirish, zamonaviy axborot yechimlarini joriy etish, iqtisodiyotda xufiyona aylanmani qisqartirish, shuningdek, ushbu sohada ta'sirchan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish uchun shart-sharoitlar yaratishdan iborat bo'lib, bu jarayon aholiga xarid qilingan tovarlar (xizmatlar) qiymatining bir qismini qaytarish va aniqlangan soliqqa oid huquqbazarliklar holatlari to'g'risida soliq organiga xabar bergenlik uchun mukofot to'lash orqali jamoatchilik nazorati samaradorligini oshirishga xizmat qilishi tabiiy.

Bugungi kunda mazkur qarorning ijrosini ta'minlash maqsadida savdo va xizmatlar ko'rsatish sohasida jamoatchilik nazorati samaradorligini oshirishga doir mexanizmini ishlab chiqish maqsadga muvofiq bo'ladi deb hisoblaymiz. Buning uchun sotib olingan tovarlar (xizmatlar) qiymatining bir qismini jismoniy shaxslarga qaytarish tartibini ishlab chiqish hamda aniqlangan soliqqa oid huquqbazarlik holatlari to'g'risida maxsus dastur orqali soliq organlariga xabar bergen jismoniy shaxslarga haq to'lash tartibini ishlab chiqish zarurdir.

Agar, mazkur qaror qabul qilingandan so'ng qisqa vaqt davomidagi ijrosi holatini tahlil qiladigan bo'lsak, quyidagi jarayonni kuzatish mumkin. (1-jadval).

1-jadval

Tovar va xizmatlar bo'yicha xaridlarning "Keshbek" summani olish uchun ro'yxatga olingan cheklarning "Soliq" mobil ilovasi orqali qayd etilish tahlili (2022 yil 24 yanvar holatiga mln.so'mda)¹

T/ r	Hududlar nomi	Onlayn NKT foydale- nishga o'tgan shaxobch a soni (Faol)	Qaror talabi bo'yicha ishtirok etayotgan shaxobchalar va ular tomonidan berilgan cheklar			
			Shaxobch a soni	Chek soni	Chek summasi	O'rtacha chek summas i (ming so'm)
Jami		197740	164 429	2128381	5408742,	254,1
1	Qoraqolpog'iston Res.	10 397	8 886	547077	172 197,1	314,8
2	Andijon viloyati	11 757	9 703	801863	213 229,8	265,9
3	Buxoro viloyati	11 518	9 544	741093	219 827,7	296,6
4	Jizzax viloyati	5 633	4 982	341359	81 676,7	239,3
5	Qashqadaryo viloyati	13 920	12 084	791591	245 667,7	310,3
6	Navoiy viloyati	7 880	6 642	357699	109 788,2	306,9
7	Namangan viloyati	11 318	9 181	581571	214 760,7	369,3
8	Samarqand viloyati	19 677	16 248	1246508	464641,2	372,8
9	Surxondaryo viloyati	9 693	8 405	322841	105 349,5	326,3
10	Sirdaryo viloyati	4 286	3 758	315778	94 540,0	299,4
11	Toshkent viloyati	22 158	17 762	2 683 997	587 386,8	218,8

12	Farg'ona viloyati	14 719	12 006	1 285 917	306 914,5	238,7
13	Xorazm viloyati	13 085	10 791	533 851	222 750,2	417,3
14	Toshkent shahar	41 699	34 437	10 732 672	2370012, 5	220,8

Keltirilgan 1-jadval ma'lumotlaridan ko'rish mumkinki, so'ngi uch oy davomida Respublika bo'yicha Onlayn NKT foydalanishga o'tgan shaxobchalar soni 197 740 tani tashkil etib, birgina yanvar oyining 24 kunida 164 429 ta shaxobcha tomonidan 21 283 817 ta cheklar berilgan, ularda 5408742,6 mln.so'm miqdorida savdo tushumlari amalga oshirilgan holda o'rtacha bitta chekning qiymati 254,1 ming.so'mni tashkil etgan. Xulosa qilish mumkinki, Toshkent shahri fuqarolari tomonidan mazkur qarorda ko'rsatilgan imkoniyatlardan samarali foydalanilgan bo'lib, umumiylashtirish 43,8 foizini tashkil etgan.

Amaldagi tartibga ko'ra, chakana savdo va aholiga xizmatlar ko'rsatish bilan shug'ullanuvchi tadbirkorlik sub'ektlari aholi bilan hisob-kitob qilish joylarida, shuningdek, kirish joyida va xaridorga ochiq bo'lgan boshqa joylarda mijozlarga maxsus mobil ilova orqali tovarlarni (xizmatlarni) sotuvchi xo'jalik yurituvchi sub'ektining ro'yxatdan o'tganlik to'g'risidagi asosiy ma'lumotlarni o'qish imkonini beruvchi maxsus QR-kodni joylashtirishlari shartligi, savdo va umumiylashtirish xizmatlarini ko'rsatishda foydalaniladigan, shu jumladan virtual nazorat-kassa mashinalari sifatida ro'yxatdan o'tkazilgan avtomatlashtirilgan hisob tizimlari soliq organlarining axborot tizimlari bilan majburiy integratsiya qilinishi kerak bo'ladi. Soliq organlarining maxsus mobil ilovasi orqali ro'yxatdan o'tkazilgan fiskal belgili cheklar bo'yicha sotib olingan tovarlar (xizmatlar) qiymatining bir qismini qaytarish, cheklarni belgilangan tartibda rasmiylashtirilgan oydan keyingi oyning o'n beshinchi kunigacha amalga oshiriladi.

Soliq organlariga sayyor soliq tekshiruvlarini o'tkazish doirasida planshetlar va boshqa kompyuter texnikasidan foydalanish, shuningdek, elektron raqamli imzo (barmoq izi yoki grafik imzo) dan foydalangan holda sayyor soliq tekshiruvlari bilan bog'liq hujjatlarni elektron shaklda rasmiylashtirish huquqi berilishini maqsadga muvofiq hisoblanadi.

**Bizningcha, fuqarolar tomonidan sotib olingan tovarlar (xizmatlar)
qiymatining bir qismini ularga qaytarish tartibini yanada**

takomillashtirish uchun quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir:

Birinchidan: jismoniy shaxslarga, xorijiy davlatlar fuqarolariga, shuningdek fuqaroligi bo'lмаган shaxslarga nisbatan qo'llanilishi, jismoniy shaxslar tomonidan sotib olingan tovarlar (xizmatlar) bo'yicha fiskal belgili chek soliq organlarining maxsus mobil ilovasi orqali ro'yxatdan o'tkazilgan taqdirda ushbu tovarlar (xizmatlar) qiymatining bir foizi miqdorida qaytarilishi, sotib olingan tovarlar (xizmatlar) qiymatining bir qismini qaytarish chakana savdo, umumiyl ovqatlanish va maishiy xizmat ko'rsatish ob'ektlarida xarid qilingan tovarlar (xizmatlar) uchun amalga oshirilishi lozim.

Ikkinchidan: soliq organlari yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan mablag'larni Moliya vazirligi huzuridagi G'aznachilikning maxsus hisob raqamiga o'tkazish muddatlari buzilgan taqdirda soliq qarzlarini undirish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksida nazarda tutilgan majburiy undirish choralarini qo'llanishi zarur.

Uchinchidan: jismoniy shaxslar tomonidan aniqlangan soliqqa oid huquqbazarliklar holatlari bo'yicha soliq organlarini xabardor qilish soliq organlarining "Soliq hamkor" (keyinchalik-maxsus dastur) maxsus axborot tizimi orqali amalga oshirilishini nazoratini amalga oshirish, aniqlangan soliqqa oid huquqbazarliklar holatlari soliq organlarini maxsus dastur orqali xabardor qilgan jismoniy shaxslar uchun bir martalik pul mukofoti shaklidagi rag'batlantirish belgilanish lozim.

To'rtinchidan: aniqlangan soliqqa oid huquqbazarliklar holatlari uchun bir martalik pul mukofoti tarzidagi rag'batlantirish Soliq kodeksining 221-moddasi bиринчи qismida nazarda tutilgan soliq huquqbazarliklari uchun belgilangan jarimalarning yigirma foizi miqdorini dastur orqali aniqlangan soliq huquqbazarliklari faktlari to'g'risida soliq organlarini xabardor qilgan jismoniy shaxsga to'lov aybdor shaxs tomonidan qonun hujjalarda belgilangan jarima to'liq to'langanidan keyin amalga oshirilishi inobatga olinishi kerak.

Beshinchidan: mukofotlarni moliyalashtirish aybdor shaxsdan undirilgan jarimalarini undirilgan jarima summasining 20 foizi jismoniy shaxsga to'lab berish, undirilgan jarima summaning qolgan qismi qonuchilikda belgilangan tartibda Davlat byudjeti hamda Davlat soliq qo'mitasining moddiy yordam, ijtimoiy himoya, soliq organlarini rivojlantirish va ko'zda tutilmagan xarajatlar maxsus jamg'armasi o'rтасида taqsimlash lozim.

Oltinchidan: agarda jismoniy shaxs tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar haqiqatga to'g'ri kelishia va aybdor shaxsga nisbatan soliq organi yoki sudning

javobgarlikka tortish to‘g‘risidagi qarori qonuniy kuchga kirgan bo‘lishi kabi shartlarga bir vaqtida amal qilgan holatda amalga oshirilish lozim, ya’ni, aybdor shaxs tomonidan qonunchilikda ko‘zda tutilgan jarima summasi to‘liq to‘langandagina mukofotlashni amalga oshirish zarur.

Xulosa qilib aytganda ushbu takliflarimiz orqali bugungi kunda mazkur qaror ijrosini ta‘minlashda tegishli tartib ishlab chiqish, axolimiz ishtirokida xufyona iqtisodiyotni qisqartirish hamda bankdan tashqari pul mablag‘lar aylmnamasini oldini olish orqali byudjetga daromadlar ba’zasini kengaytirishga xizmat qiladi deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 - yil 30 - dekabrdagi “O‘zbekiston Respublikasining “2022-yil uchun O‘zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti to‘g‘risida”gi Qonuni ijrosini ta‘minlash chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-73-sonli qarori.

2.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Chakana savdo va xizmat ko‘rsatish sohasida nazorat-kassa texnikasidan foydalanishni takomillashtirishga doir qo‘srimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2021 yil 4 oktyabrdagi PQ-5252-son qarori.

3.O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi- Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyot uyi 2020.- 640 b.

O‘zbekiston Respublikasi davlat soliq qo‘mitasi ma’lumotlari. www.Soliq.uz.